

OBSAH

I. Úvod	11
Automatická analýza přirozeného jazyka na ÚJČ FF MU	11
II.	
Automatická morfologická analýza a strojový slovník češtiny	13
III.	
Pravidelnost derivace a strojové zpracování přirozeného jazyka	15
IV.	
Vzájemné vztahy formální morfologie a derivace z hlediska možnosti automatické slovtvorné analýzy	17
Morfematická segmentace slovesných tvarů a deverbativ	17
V.	
Alomorfie (variantnost lexikálních kořenů a tvarotvorných kmenů) jako tvarotvorné a slovtvorné spoluformanty	20
Alternace kmenotvorné přípony a samohlásky – vokálu v základu – alomorfie slovesného základu a slovesného kmene	21
Poznámka k alternaci <i>e/0</i>	22
Alternace finální souhlásky kořene (kf)	22
Popis pravidel alternací při tvoření tvarů sloves (dle slovesných subparadigmat) a derivátů tvořených paradigmaticky (pravidelně přímo od slovesných tvarů)	23
Samohláskové alternace kořenové samohlásky (KoV) a kmenotvorné přípony (KmV)	24
Alternace finální souhlásky kořene (kf), iniciální souhlásky kořene (ki) a alternace souhlásky, která je součástí kmenotvorné přípony (kt)	32
Grafické alternace	37
Kvantita ve slovesných prefixech	38
Střídání <i>0/e</i> ve slovesných prefixech	40
VI.	
Deriv – softwarový nástroj pro testování mezí a možností automatické slovtvorné analýzy	45
Extrakce dat z morfologického slovníku	45

Vyhledávací funkce	45
Další zpracování automaticky extrahovaných dat	48
Práce s obsahem souborů, se soubory, s adresáři	48
Ruční analýza automaticky generovaných slovotvorných vztahů	50
Systematické značkování ručně analyzovaného materiálu	52
Automatické nástroje pro udržení konzistentních řešení při ručním zpracování automaticky získaných výsledků	53
Korpusy jako zdroje dat pro ověření platnosti navržených pravidel . . .	53

VII.

Formální popisy deverbativních jmen tvořených od slovesného tvaru, od slovesného kmene a od slovesného základu (kořene)	55
Substantiva od slovesného tvaru a od slovesného kmene a od slovesného základu (kořene)	57
Slovesné substantivum na <i>-ní/-tí</i>	58
Činitelská jména na <i>-l</i> a další deverbativa od <i>l</i> -ových příčestí	61
Životná substantiva na <i>-[aeě]n-ec</i> , <i>-[nm]ut-ec</i> , <i>-[aeěiyu]t-ec</i> s významem osoby zasažené dějem (patiens)/nositele vlastnosti plynoucí z děje . . .	64
Neživotná deverbativní substantiva na <i>-[aeě]n-ec</i> , <i>-[nm]ut-ec</i> , <i>-[aeěiyu]t-ec</i> s významy objektu děje	70
Činitelská jména na <i>-tel</i>	73
Činitelská jména na <i>-č</i>	76
Jména prostředků na <i>-tel</i>	79
Jména prostředků na <i>-č</i>	81
Jména prostředků a dějů na <i>-čka</i>	84
Deverbativa: jména prostředků, činitelská, dějů, míst na <i>-dlo</i>	87
Jména prostředků na <i>-tko</i>	92
Činitelská jména na <i>-ce</i>	95
Činitelská jména na <i>-ec</i>	102
Činitelská jména na <i>-čí</i>	105
Neživotná deverbativní substantiva na <i>-ec</i> s významy prostředku nebo výsledku děje	108
Adjektiva od slovesného tvaru a od slovesného kmene a od slovesného základu (kořene)	111
Adjektivizované přechodníky přítomné (adjektiva procesuální) na <i>-[(ou) í]cí</i>	111
Adjektivizované přechodníky minulé na <i>-(v)ší</i>	114
Adjektivizovaná příčestí trpná (<i>n</i> - <i>t</i> -ová) <i>-[aeě]ný</i> , <i>-[áiyu]tý</i>	116
Adjektivizovaná příčestí činná (<i>l</i> -ová)	119
Dezaktualizovaná adjektiva na <i>-cí/-cný</i> (<i>-ou-cný</i> , <i>-í-cný</i> , <i>-ují-cný</i> , <i>-ají-cný</i> , <i>-elěji-cný</i>)	121

Adjektiva účelová na <i>-[aiěčuy]cí</i> od minulého kmene	124
Adjektiva vyjadřující vlastnost plynoucí z možnosti zasažení dějem na <i>-telný</i> (<i>-ova-telný, -a-telný, -i-tel, -nu-telný</i>)	126
Adjektiva na <i>-vý</i> (<i>-ova-vý, -a-vý, -i-vý, -li-vý, -ja-vý, -ji-vý</i>) (od kmene)	130
Adjektiva na <i>-čný</i> (<i>-ova-čný, -a-čný, -i-čný, -[eě]-čný</i>)	134
Adjektiva na <i>-livý, -lavý</i> (od kořene)	137
Adjektiva na <i>-čí</i> od slovesného základu (kořene)	141
Adjektiva na <i>-ný</i> tvořená od slovesného základu (kořene)	144

VIII.

Kvantitativní analýza automaticky generovaných dat	169
Míra přegenerování jednotlivých sufixů připojovaných ke slovesnému tvaru (základ+(KmV)+tvarová koncovka) – derivace od tvaru, ke slovesnému kmeni (základ+KmV) – stem derivation a ke slovesnému základu (kořeni) – root derivation	170
Substantiva a adjektiva tvořená paradigmaticky od slovesného tvaru	170
Substantiva životná odvozená od kmene/slovesného tvaru a od slovesného základu (kořene)	170
Substantiva neživotná odvozená od kmene/slovesného tvaru a od kořene	171
Adjektiva odvozená od kmene/slovesného tvaru a od kořene	172
Míra přegenerování jednotlivých sufixů	173
Porovnání míry přegenerování strukturovaných a nestrukturovaných derivačních formantů	173
Porovnání míry přegenerování homonymních (polyfunkčních) a monofunkčních sufixů	175
Porovnání míry přegenerování pravidel bez alternací a s alternacemi	181

IX.

Derivační slovník deverbativ analyzovaných typů	186
---	-----

X.

Závěr	190
The Morphology of the Czech Verb and Verb Derived Nouns and Adjectives as a Problem of the Formal Description and Automatic Analysis of the Czech Language	193

Bibliografie	195
Elektronické zdroje:	199

PŘÍLOHY

Příloha A: Systém použitých morfologických značek	201
Příloha B : <i>Deriv</i> – webové rozhraní	209
Příloha C : Ukázky automaticky generovaných dat	211